

A kisebbségi élet.

Irta: László Dezső.

I.

„A kisebbségi élet”, hányszor leirtuk ezt a kifejezést az utolsó, tizenöt év alatt? Nincsen olyan szempont, amelyikből a kisebbségi kérdést meg ne tárgyaltuk volna. Beszéltünk kisebbségi politikáról, kisebbségi ifjuságról, kisebbségi nevelésről, kisebbségi társadalomról, kisebbségi irodalomról stb. A kérdést oly sok oldalról megvitattuk, hogy szinte lehetetlennek tartjuk valami újat mondani ezzel a kérdéssel kapcsolatban.

Ez a cikk abból a meggyőződésből indul ki, hogy a kisebbségi élet egyes viszonyainak eddigi tárgyalásánál egy lényeges és alapvető hibát követtünk el. Ez a hiba abban áll, hogy kisebbségi voltunkat a többségi sorban élő *magyarországi magyarsággal* való összehasonlítás alapján állapítottuk meg. Ugy értelmeztük kisebbségi mivoltunkat, hogy elválasztván a magyarság nagyobb tömegeitől mi nem többségi, hanem kisebbségi sorsban élünk.

Ebből a magatartásból *három hibás álláspont következett*. Ez a három álláspont a kisebbségi élet három típusában jelentkezik. Mindenekelőtt egy *konzervatív* felfogással találkozunk, ennek képviselői a tények ellenére sem akarják elismerni azokat a követelményeket, amelyek a merőben új kisebbségi életből kiáltanak felénk. Arról ábrándoznak, hogyha némi változással is, a régi magyar élet formái, intézményei és szelleme fenntartandók és fenn is tarthatók. Annyiban van sikere és haladása a kisebbségi életnek, amennyiben az egy régi világ bizonyos mértékű folytatása lehet az új keretek között.

A második téves álláspont abban a *kritikai* magatartásban látszik, ami épen ellentéte a fentebb vázolt konzervativizmusnak. A kisebbségi sorsba került magyarságnál természetes volt az a kritikai magatartás, amelyik elsősorban a magyarságot tette felelőssé a világháboru utáni összeomlásért. Érdekes megfigyelni, hogy a kisebbségi magyarok között támadt kritika nem annyira a kisebbségi, mint inkább az egyetemes magyar kérdésekkel nézett szembe.

Néhol ennek a kritikának következtében, de legtöbb helyen a világháboru utáni válság nyomán támadt az a harmadik álláspont, amelyet legtalálébban a *pesszimista* jelzővel határozhatunk meg. A borulató kisebbségi magyarok ismét a nagymagyarsággal való összehasonlításból mondják ki az ítéletet, nincs jövője a kisebbségi magyarságnak. Ezek úgy látják, hogy még a többségi sorsban sem tud a magyarság magának életet biztosítani, hogy lenne tehát ez lehetséges a még nehezebb kisebbségi helyzetben.

Nem csodálkozhatunk, hogy másfél évtizeden keresztül ez a három uralkodó típus alakult ki a kisebbségi életben. Utóvégre olyan gyökéres változások történtek körülöttünk, annyira új helyzetbe kerültünk, hogy régi életformák fenntartani akarása, a kérlel-

hetetlen kritikai álláspont és a meddő pesszimizmus egészen magától érthetődő. Ennek a három felfogásnak azonban gyökeres véget kell vetnünk, mert a másfél évtizedes kisebbségi élet után mind a három anakronizmust és időszerűtlen meddséget jelent. Végül is egy túlhaladott kornak az eszközeivel és szellemével egy új korszakban nem lehet megélni. Másfelől az emésztő kritika negatív állásfoglalás az étellel szemben. Aki örökös kritikával nézi a táplálékot, a feltálat ételt összehasonlítja más ételekkel, az vagy elfelejt enni, vagy az étvágyát rontja el. Ennél még csak egy egészségtelegebb életmód van: a pesszimizmusé, ez le is mondott az életről és egyáltalán nem veszi észre, hogy igenis vannak még lehetőségek, amelyekkel életünket biztosíthatjuk.

A kisebbségi élet számára új alapvetést kell keresnünk. Ennek itt van az ideje.

II.

A kisebbségi élet igazi szemléletéhez mindenképp előtte úgy juthatunk, ha kisebbségi voltunkat nem a többségi magyarsághoz, hanem a körülöttünk élő *többségi románsághoz* való viszonyunkból állapítjuk meg. Nem azért vagyunk kisebbségi magyarok, mert a többségi magyarságtól különválasztva élünk, hanem azért, mert országunkban a tizenöt milliós államalkotó románsághoz képest kisebbségben vagyunk.

Kisebbségi életünk alapkérdései tehát a románsághoz való viszonyunkon dőlnek el. Nekünk tehát mindenképp előtte ennek az országnak életét, életrendszerét, életlehetőségeit kell megismernünk. Megdöbbentő, hogy ezen a téren még milyen súlyos mulasztások terhelnek bennünket. Meg vagyok győződve, hogy nagyon sok hátramaradásunknak volt az oka, hogy nem ismertük kellően ezt az országot és azokat az utakat, melyek tiszteletben tartásával itt lehet és kell élnünk. Országunk alkotmányának az ismerete mindenképp előtte arról győző meg, hogy a kisebbségi élet alkotmányjogilag biztosított formája az itteni életnek. Mi nem megtört, hanem teljes jogú polgárai vagyunk ennek az országnak, minden olyan magatartás, ami állampolgári jogaink gyakorlásában sért meg ellenkezik az ország alkotmányával és törvényeivel. Nem arra kell hivatkoznunk, hogy milyen volt a sorsa a románságnak a régi Magyarországon, mi a sorsa más országok kisebbségeinek, ha bennünket nemzeti sajtóságaink érvényesítésében gátolnak, hanem arra, hogy azok, akik velünk szemben igazságtalanságot gyakorolnak, nem tisztelik ennek az országnak a törvényeit, mi pedig a törvények tiszteletét magunkkal szemben elvárhatjuk, mert minden kötelezettségnek eleget teszünk. Ki az, aki közülünk nem fizeti be az adót, aki nem szolgálja le a katonai éveket, aki nem tiszteli az uralkodót és az állam egész rendszerét? Az ilyen magatartásból a románság is meg fogja látni, hogy mi valóban elismerjük azt a törvényes helyzetet, amelyikben a békekötés óta élünk. Meg kell győznünk az államalkotó fajt afelől, hogy nekünk nincsenek rejtett céljaink, meg kell mutatnunk, amit az ország vezetői nem igen látnak, hogy egész közéletünkben mennyire

a törvényes rend tiszteletén akarunk előre haladni. Érdemes lenne pl. az iskolai nevelés területén összehasonlító tanulmányokat végezni, hogy a felekezeti iskolák mennyivel pontosabban végre hajtják az állami rendeleteket, mint az állami iskolák. Nekünk az állam iránti tiszteletünkben olyan erkölcsi tőkét kell gyűjtenünk, amelyekre mindenkor bátran lehessen hivatkozni. Oda kell a közvéleményt formálnunk, hogy minden kisebbségi sérelem az állam presztizsének sérelmét jelentse.

III.

Magunk felé mindenekelőtt azt kell tisztáznunk, hogy miért tartunk igényt arra, hogy megmaradjunk kisebbségi magyaroknak? Miért nem vagyunk hívei annak, hogy a magyarság asszimilálódjék a román fajba? Ezt a jogunkat mindenek előtt a békeszerződések és országunk alkotmánya adja meg és védelmezi. De fel kell tennünk a mélyebb kérdést, milyen célból akarjuk ezt a törvényileg biztosított jogunkat gyakorolni? A román politikai pártok jogaink érvényesíteni akarásában mindenekelőtt irredentizmust, az állam épsege elleni izgatást látnak. Pedig ez távol van tőlünk. Mi azért akarunk megmaradni abban a faji, vallási és kulturális közösségben, amelyben születtünk, mert az természetes meghatározása életünknek. A természet törvénye az, hogy olyan kulturális közösségben születtem, amelyben ma élek. A természet rendjét megváltoztatni akarni a világ legnagyobb vétke és legnagyobb érzéketlensége. Az egyetlen országnak sem szolgálja a dicsőségét, ha az élet gazdagabb kivirágzását eltörpíti, de az igazi nagyságára mutat, ha életlehetőségeket tud adni más fajoknak is. Az egy fajú országot mindig fenyegeti az a veszedelem, hogy a belső verseny feszülése meglazul, az életinger ellanyhul.

Számunkra a magyar kisebbségi program abban áll, hogy megismerjük azokat a nemzeti értékeket, melyek tulajdonosaiul születtünk és megkíséreljük ezeknek védelmét és fejlesztését egy olyan országban, melynek életét egy másik faj irányítja. Ezek a nemzeti értékek mindenek előtt a nyelv, a népkultúra, az irodalmi kultúra, a nemzeti multon alapuló sajátos életlátás és erkölcsi forma, ezek felett azok a keresztyén értékek, melyek egyházainkon keresztül képződtek ki. Kisebbségi életünkben abból indulunk ki, hogy ez a *megismerő, védelmező és továbbfejlesztő* munka ebben az országban, ennek politikai keretei között lehetséges, mert erre az ország alkotmánya törvényes védelmet és jogot ad és ez a szellemi magatartás az ország érdekeivel nem ellenkezik.

A kulturát meghatározza az a környezet, melyben él. A kisebbségi kulturát is meghatározza az a kisebbségi helyzet, melyben fenn kell tartani. Ebből az következik, hogy a kisebbségi magyarság kulturális feladatai nem lehetnek mindenben azonosok a többségi magyarság kulturális feladataival. Budapesten a germánizmussal szemben kell a nyelv tisztaságát védelmezni, Erdélyben pedig a románizmussal. A magyarországi falumunka alapkérdése az, hogy

miképpen lehet a magyar állam támogatásával a magyarországi falvak egészségi és kulturális állapotán javítani, ebben a munkakörben pedig a mi kérdésünk az, hogy miképpen lehet állami támogatás nélkül a magunk erejére utalva emelni falvaink színvonalát. A magyarországi nevelésben az állampolgári kötelességre való nevelés és a kulturális nevelés egybeesik, nekünk a mi gyermekeinket jó román állampolgároknak kell nevelnünk, meg kell őket ismertetnünk a román kultúrával, úgy azonban, hogy ez ne jelentse a magyar nyelv feladását, kultúránk megtagadását. Már ezek a példák is mutatják, hogy a kisebbségi sors mekkora átértékeléssel jár és mennyire nem lehet a kisebbségi élet a régi *konzervatív* felfogás folytatása.

Ugyanigy a *kritikai* magatartás sem felel meg a célnak. A kritika megállapítja, hogy mik a hibák, az utvesztők, a tévedések eddigi életünk alatt. A kritika csak előkészítő munka lehet, arra kell irányulnia, hogy valami értéket tisztává tegyen, de abból még soha sem gyógyult meg egyetlen beteg is, ha megmondták neki, hogy beteg. Helyesen mondotta három évvel ezelőtt Reményik Sándor, hogy az erdélyi magyarság Hitele, Világa és Stádiuma, e három kritikai munkája után meg kell írni az Ein Blicket is, önmagunk igazolását, védelmét és értékeink felmutatását. Legyen vége annak a kritikának, ami szüntelenül csak erőtlenségünket állítja elénk, szedjük össze, hogy mink van, kik vagyunk, akik komolyan dolgozni akarunk és kritikánkat fordítsuk azok ellen, akik bármilyen felfogás szerint, nem akarják az igazi kisebbségi sorsot vállalni. Ezeknek két típusa kezd kialakulni, egyik csoport ismét a zsirosabb magyarországi lehetőségek felé pislogat, a másik pedig a többségi nép vallási és nyelvi közösségbe való asszimilálódással akarja az életét menteni. Mi mindkét típust elítéljük, mert egyik sem hisz abban, hogy lehet ebben az országban kisebbségi sorsban is élni és boldogulni. Ha egy párt nagyon törekszik arra, hogy a kisebbségek eltűnjenek és felszívódjanak, ez csak azt mutatja, hogy ő maga sem veszi komolyan a kisebbségi életet biztosító alkotmányi jogokat, végeredményében az állam hitelét rongja. Nemcsak a kisebbségi életet, hanem magát az országot is sértik azok, akik feladják azt a lehetőséget, hogy itt lehet az életünket biztosítani.

Végül a *pesszimista* felfogást követők jelentik a kisebbségi élet legnagyobb teherterét. A konzervatívok azért estek ki az életből, mert még mindig egy elavult korba képzelik át magukat, a kritikusok eljutnak addig, hogy semmi sem jó, ami van, a pesszimisták azt mondják, nincsen is semmink, nem is érdemes élni.

Az igazi kisebbségi élet a vagyok igével kezdődik, az ismerek igével folytatódik és az akarok igén keresztül a cselekedetben nyilvánul meg. Mihelyt megszabadítottuk magunkat egy régi világ beképzéseitől, komolyan leszámoltunk azzal, hogy kisebbségi sorsban élünk és ez nem folytatása a világháború előtti magyar életnek, hanem a kezdete egy soha ki nem alakult, történelmi analogia nélküli, új magyar életnek, azonnal megindul bennünk az élet kötelező parancsa, ha egyáltalán akarunk élni. Nekünk kisebbségi életet

élőknek meg kell teremtenünk egy egészen új létformát, a kisebbségi magyar élet létformáját. Ez pedig pozitív program és egészen, gyökerében új program. Célja érték védelem, érték fejlesztés, alapja pedig értékek megismerése.

IV.

Nagyon világos, hogy szellemi értékeket a történelemben csakis *anyagi feltételek és szervezetek* mellett lehet védelmezni és fejleszteni. Meg kell tehát keresnünk a kereteket, melyek mellett a mi kisebbségi programmunk végrehajtható.

Mindenekelőtt a *román államot* akarjuk ebben a legelső védelmező és segítő tényezőnek látni. Ezzel kifejezzük, hogy nem akarunk állam lenni az államban, hanem jogi alapon álló kisebbségi kulturális és vallási közösség. Országunk törvényei sok lehetőséget adnak arra, hogy kulturális és egyházi munkánk számára az állam segítségét megnyerjük. Ez a támogatás eddig főleg az egyházaink részére kiutalt államsegélyben, egyes kulturális intézményeknek juttatott segédekben, városok, községek iskolai segélyében, magyar nyelvű iskolák felállításában jelentkezett. Országunk törvényei azonban ennél több jogot és lehetőséget biztosítanak nekünk, többek között a székelység kulturális autonómiáját, aminek érvényesítéséért nem tettünk semmit. Politikai életünkben elhibázott dolog volt, hogy sohasem küzdöttünk elég hatalmasan azért, hogy ahol nincsen egyházi iskolánk, ott az állam maga tartson fenn magyar nyelvű iskolákat, eltűrtük, hogy a magyar tagozat nagyon sokszor csak papiroson van meg, de valójában nem tesz semmit a magyar nyelvért és műveltségért. A vallások szabad gyakorlatát sértő rendeletekkel szemben is igen sokszor voltunk türelmesek, nem vettük igénybe velök szemben magának az államnak a védelmét. Képviselőink és szenátoraink végeredményben nem a Magyar Pártnak, hanem Románia népének képviselői az országházban.

Régi szervezeteink közül mindenképp előtt az *egyházakat* tartjuk a legfontosabbaknak. Nevelésünk ügye majdnem kizárólag ezek kezében van. Munkás táboruk maholnap az egyetlen szervezett szellemi munkás tábort jelenti. Természetes követelmény, hogy ezeknek az egyházi intézményeknek a döntő céljuk vallásos. A vallás azonban nem az élet egyik, mondjuk érzelmi szelete, hanem az egész életnek más minőségű, Isten előtti felelősségű élése. Minden vallás sajátos erkölcsi életet, kulturát és társadalmi szervezeteket hozott létre maga körül. Minél egészségesebb volt egy vallás, ezt annál inkább megtudta tenni. A kisebbségi egyházak kisebbségi feladatai kétségteljesen azon alapulnak, hogy keresztyén nevelést adjanak hiveiknek, de az életbe kibontakozó vallásos életet arra kell segíteniök, hogy a valásból táplálkozó kulturális, társadalmi és erkölcsi élet a kisebbségi életben adott törvényszerűségek tiszteletbentartásával alakuljon ki. Ezért nem lehetünk mi az egyházi életben sem folytatói egy letűnt kornak, vagy utánzói akár a magyarországi, akár más országbeli egyházi életnek.

Örökölt kulturális szerveink talán már átestek a megrázkódtatások első korszakán és eljutottak oda, hogy kifejthetik munkájukat. De itt is nagy átszerveződésre van szükség. Ez annál inkább indokolt, mert ezekben a szervezetben leginkább a konzervatív tábor tagjai helyezkednek el. Ezeket a kereteket nem kell eldobni, mert régiek, hanem meg kell becsülni, mert vannak, de a kisebbségi élet céljaira be kell őket állítani. Céljuk hármas: mindent megtenni, hogy nemzeti értékeinket megismerjék, védelmezzék és fejlesszék, de ezt nem általában, nem a magyarországi szellemi élet utánzásaképpen, hanem az új kisebbségi élet törvényei szerint kell tenniük. Milyen szép kisebbségi irodalmi életet tudna támasztani az Erdélyi Irodalmi Társaság, ha nem valamelyik magyarországi irodalmi társaságot akarná utánozni akadémikus szellemében. Neki kellene iskolánk, népünk, irodalmi igényét formálnia, kielégíteni és irányítania. Ehelyett azonban nem tesz semmit. Csak azért, mert nem tudja kisebbségi helyzetünkön következő feladatait meglátni.

Az Erdélyi Múzeum Egyesület már közelebb jött a kisebbségi élethez, egy-két kisebb vidéki egyesület, irodalmi társaság vagy múzeum még közelebb. De csodálkozom, hogy ezek miért nem tudnak munkájukba új erőket bekapcsolni, miért nem tudnak sokkal inkább eljutni a magyar szellemi élet mai színvonalára és főleg miért nem veszik észre, hogy a kimondottan tudósok kasztja igazán kiveszöben van, az ezekkel való vitatkozások és magas színvonalu eszmecsere helyett ott van a városi polgárság nagy tömege, amelyeknek nem akadémiai színvonalu, hanem népszerű előadásokat kellene tartani. Miért tudnak a szocialista munkások olyan szép önevelést végezni meglévő szervezeteiken keresztül?

Folyóirataink közül is legtöbbnek az a hibája, hogy nem az itteni helyzetből nőtt ki és nem ennek igényeit akarja szolgálni. Igen is írói csoportot és nem a nemzeti kulturáért küzdő szélesebb munkatábort jelentenek. A szűkebb kisebbségi élet igényeinek kielégítését igen alacsony rendű feladatnak tekintik és inkább a nagy budapesti folyóiratokkal akarják a versenyt felvenni. Nem nevelnek öntudatosan új író gárdát és ami a legszomorubb, nem nevelnek és nem szerveznek maguknak olvasó tábor.

Az új szervezkedésnek alapjában *egyénség nevelésnek* kell lennie. Miért nem mozognak meglévő szerveink? Azért, mert nem állanak mögöttük alkalmas egyének. Meggyőződésem szerint a kisebbségi magyarság meglévő szerveit alig kellene újabakkal pótolnunk és kiépülne a legerősebb kisebbségi front, ha az intézmények életét megfelelő emberek kisebbségi szempontok szerint tudnák igazgatni. Ma olyan kevés az erdélyi magyar ember, hogy mindeniket számon kellene tartani és mindenikkel külön kellene foglalkozni. Munkát kellene adni egy csomó új embernek, a munka növelné a munkakedvet és a teljesítőképességet.

Az egyéniségnevelés nyugodjék *erkölcsi alapokon*. Legyen a minőség az egyetlen cím és egyetlen alap előjogok gyakorlására. A szolgálatban elsők legyenek a kitüntetésben is az elsők. A régi magyar világból fentmaradt osztályok felesleges tisztelete helyett

teremtsük meg a munka nemesség új érték-skáláját. Ne zárjuk ki ebből a sorból azt se, aki gróf, vagy báró, de ne ezért a címért adjunk nekik nagyobb szerepet, hanem azért mert nagyobb felkészültségük és az erkölcsi értékük, mint másnak. De az is lehessen közöttünk első, aki nem örökölt a régi világból se címet, se vagyont.

Az egyéniségeket nagy tömegben kell nevelni. Nem elég csak vezető réteget kiképezni. Minden egyéniséget rá kell nevelni a kisebbségi életre. Mert igen gyakran az a baj, hogy van néhány vezetőnk és azoknak minden jószándéka megbukik a tagok tudatlanságán és erkölcsi komolytalanságán.

Mivel a kisebbségi élet egészen új életformát jelent, új szervezeteinek kialakítását a természet rendje szerint az *egyszerűbb formákon* kell kezdeni. Átmenetnek jók lehetnek a meglévő új központi szervezetek, de ezek védelme alatt rég meg kellett volna teremteni az alólról felnövő új szervezeteket. Arról még álmodni sem lehet, hogy az egész magyarság kulturális céljait szolgáló egyetlen gazdasági mozgalmat lehessen Erdélyben indítani, de már vannak arra példák, hogy egy-két ügyes kisebbségi vezető egy községet, vagy egy vidéket miképpen tudott ebben az irányban egészen újjászervezni. Milyen nagyszerű lenne későbbben a vidéki szervezeteket nagyobb egységekbe foglalni össze. Mennyivel másképpen tudnák érdekeinket Bukarestben képviselni azok a képviselők, akik egy-egy vidéki szervezet talajából, annak érdekköréből nőttek ki.

Egyéniség nevelés, község szervezés, vidék fejlesztés, országos szervezkedés ez a kisebbségi szervezet kiépítésének útja. Nincs olyan vidékünk, ahol ne lennének kulturális intézményeink, amelyek egy ilyen szervezkedésnek a központjába állhatnának. Mindenütt vannak régi és új munkaerőink, akik kiinduló pontjai lehetnének egy ilyen szervezkedésnek. Ezek megmozdulásával kezdődne az átmeneti időszak után az igazi kisebbségi élet.

A szervezkedésnél még egy kérdés van hátra. Annak a szempontnak kiemelése, hogy az igazi kisebbségi szervezkedésnek sem világnézeti, sem felekezeti, sem korkülönbség nem lehet a *gátolója*. Azok akik magukat a magyar nyelv és kulturaközösség tagjának vallják, tagjai lehetnek ennek a közösségnek. Nagyon ártalmas lenne korosztályok, világnézeti áramlatok, felekezeti felfogás szerint csoportosítani a kisebbségi magyarságot. A közösségből csak azokat kell kizárni, akik érdekmagyarok, vagy akik idegen érdekek szolgálatának az ürügyével akarnak közénk furakodni. Minket különösen az öreg-fiatal ellentét kérdése érdekel. Mindaddig, amíg létjoga volt a kisebbségi életben a kritikai korszaknak, a hangsúlyadás érdekében jó volt, ha az új gondolkozású fiatalság élesen mutatta ki a különbözőséget. Ma azt látjuk, hogy az ifjúság merev szembeállása megtermette a maga gyümölcsét, az idősebb nemzedék is hatása alá került annak az átértékelésnek, amit a kisebbségi élet érdekében természetesen kellett az ifjúságnak elvégeznie. Ma éppen az a kérdés, hogy az ifjúságban megszületett kisebbségi programm miképpen kapcsolható bele azokba a szervezetbe, amelyeket örököltünk vagy amelyeket már kisebbségi életünkben alakítottunk ki. Világos

dolog, hogy a kisebbségi program a fiatalabbakban sokkal inkább kialakulhatott, mert tapasztalataikat már a kisebbségi korban szerezték. A kisebbségi magyar kritika éle csak egyfelé irányulhat, azokkal szemben, akik nem merik igazán vállalni ezt a sorsot. Istennek hála, nagyon sok idősebb erdélyi magyar adott már igazat annak az életlátásnak, ami itt az ifjúságban alakult ki.

Itt az ideje az új kisebbségi szervezkedésnek.